EXTERIORITATE VS. UNIVERS DOMESTIC LA ION CREANGĂ
Exteriority versus Domestic Universe in Ion Creangă

Maria-Laura RUS[1]

Abstract

The article underlines the essential aspects of the two opposite marks of the spatial isotopy in Creangă's work: [exteriority] versus [interiority] (namely domestic interiority). In this way we discuss, for instance, about the village and the family, in order to highlight the [theatricality], [implication] etc. of the latter.

Keywords: isotopy, organic reality, outside, inside, story telling

Universul spaţial este pentru autorul *Amintirilor din copilărie* închis în hotarele satului; ba chiar cerul, cu toate personajele fantastice din *Poveşti* este mărginit între aceste hotare. În acest sens, spaţiul Humuleştiului, aşadar un univers aproape suficient sieşi, se impune încă de la începutul cărţii printr-o [veselie] debordantă, aceasta fiind marca definitorie a izotopiei spaţiului la autorul humuleştean. Autorul plasează Humuleştiul în concurenţă vizibilă cu universul celălalt, infinit; „sat mare", Humuleştiul rămâne acel spaţiu în care fragmentul se întâlneşte, în mod cu totul firesc, cu alt fragment, spre bucuria împlinirii întregului (Mircea Moţ): „*sat mare şi vesel, împărţit în trei părţi, care se ţin tot de una: Vatra satului, Delenii şi Bejenii*". Satul natal este prezentat în liniamente topografice memorabile. „Un vast panoramic rotit deasupra punctelor cardinale înscrie Humuleştii în tiparele unui imens amfiteatru natural" (Doina Curticăpeanu).

Satul apare, fără îndoială, drept centru al universului, spaţiul în care au loc toate evenimentele. El este chiar personajul imens, proiectat pe fundalul spaţiului şi al timpului, fremătând de viaţă, bun şi primitiv, simplu şi natural în istorie. Iar satul de munte, cu precădere, este toposul sacru pentru munteanul înrădăcinat, care nu se vede desprins din această lume pentru a ajunge în câmpie, spaţiul devastator, chiar profan:

> N-aş trăi la câmp, Doamne fereşte! Halal pe la noi! Apele-s dulci, limpezi ca cristalul şi reci ca gheaţa; lemne, de ajuns; vara, umbră şi răcoare în toate părţile; oamenii, mai sănătoşi, mai puternici, mai voinici şi mai voioşi, iar nu ca işti de pe la câmp: sarbezi la faţă şi zbârciţi, de parcă se hrănesc numai cu ciuperci fripte în toată viaţa lor.

Satul este văzut în unitatea sa, fiind integrat unui peisaj mai vast.

Dincolo de existenţa Humuleştiului ca sat moldovenesc tipic, se configurează în *Amintiri din copilărie* şi „satul-idee" (Mircea A. Diaconu). În acest sens, el este caracterizat prin [-localizare] şi [-devenire], dar [+umanitate], aceasta din urmă marcată la rândul ei de

[1] Assistant Prof. PhD, „Petru Maior" University of Târgu-Mureş

BDD-A6510 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:39:23 UTC)

[+debordanţă], [+candoare], [+ingenuitate], [+solaritate]. Acesta este întregul care va include portretul mamei şi alte ipostaze ale umanului, aflate în aceeaşi situaţie.

Satul apare angrenat în caruselul unui alt fel de timp, al veşnicei reîntoarceri. Aceasta întrucât Creangă recurge la o „retrezire" a întregului sat, la o „reînviere" a întregii realităţi primordiale care a fost satul românesc tradiţional. De aici sursa [echilibrului] lumii stabilite pe malurile Ozanei „de atâtea veacuri". Raportul parte-întreg, înţeles tocmai în sensul componentelor umane (locuitorii) care intră în configurarea spaţiului humuleştean este prezentat fără echivoc: satul este

> cu gospodari tot unul şi unul, cu flăcăi voinici şi fete mândre, care ştiau a învârti şi hora, dar şi suveica, de vuia satul de vatale în toate părţile; cu biserică frumoasă şi nişte preoţi şi dascăli şi poporeni ca aceia, de făceau mare cinste satului lor.

Mai mult, Humuleştiul iradiază puternic, conferind noblеţe şi spaţiului din imediata lui apropiere („*şi locurile care înconjură satul nostru încă-s vrednice de amintire*"), spre deosebire de celelalte, unde plugurile rămân singurele pe brazdă în ţarină, cu săptămânile, prisăcile fără prisăcar, holdele fără jitar, şi nime nu se atinge de ele; iar oamenii din aceste sate nu ştiu ce-i judecata (când vorbeşte despre Boiştea şi Ghindăoanii). De altfel, autorul nici nu insistă asupra acestui fapt: „*dar asta nu mă priveşte pe mine, băiet din Humuleşti*", el doar integrându-se în acest micro-univers, alături de vrednicii săi consăteni.

Humuleştiul pare a fi „o vamă în răspântia marilor drumuri ale lumii"[2]. Creangă ne evocă lumea care populează spaţiul Humuleştiului şi căreia îi aflăm cu încântare contingenţele prozaice: pe de o parte exterioritățile (diversele îndeletniciri, obiceiuri, inventarul de unelte al gospodăriei şi meşteşugurilor etc.) şi pe de altă parte, implicit, comportările şi reacţiile tipice, vorbirea.

Profilul satului se conturează pregnant în special în ultima parte a romanului. Humuleştiul apare clar ca un [spaţiu protector], ca un univers ce asigură unitatea indiscutabilă a părţilor din interiorul său, părţi între care se stabileşte o evidentă legătură afectivă. Este un adevărat centru al lumii[3]. Lexemul „drag, -i" atrage atenţia asupra acestor legături, determinându-l pe cititor să ia în considerare profunzimea semnificaţiilor spre care trimite.

Din perspectiva comparaţiei cu oraşul, Humuleştiul este „interioritate aflată în antiteză cu spaţiul celălalt, ce ar putea fi desemnat printr-un «afară», în mod cert «loc strein şi aşa depărtat», ostil" (M. Moţ). În creaţia lui Creangă satul românesc îşi dovedeşte eternitatea.

Exterioritatea nu este decât cadrul mai larg al manifestării [afectivului] în interiorul familiei şi în rândul prietenilor, în cadrul comunităţii: „*Dragi-mi erau tata şi mama, fraţii şi surorile, şi băieţii satului, tovarăşii mei din copilărie* ..." Fiindcă viaţa copilului este strâns legată

[2] Paul, Cornea, *Itinerar printre clasici*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1984, p. 201.
[3] Satul a fost, de altfel, asemănat cu „un topos binecunoscut, acela al unui «locus amoenus» . După cum se ştie – şi după cum a arătat şi Ernst Robert Curtius – încă din literatura Evului Mediu toposul acesta era asimilat unei teme a «paradisului terestru»" (Liviu Petrescu, Romanul condiţiei umane. Studiu critic, Editura Minerva, Bucureşti, 1979, p. 28).

BDD-A6510 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:39:23 UTC)

de aceea a familiei şi a satului, ea constituie un centru de cunoaştere în mijlocul lumii satului românesc de la mijlocul secolului al XIX-lea.

Comunitatea îşi găseşte prototipul în familie. Ea este o realitate organică, întrucât se bazează pe legăturile de sânge, de loc şi de spirit între membrii săi. În planul sociabilităţii acestea sunt: rudenia, vecinătatea şi prietenia[4].

În *Amintiri*, aproape că nu există întâmplare şi situaţie care să se petreacă dincolo de aceste repere. Chiar atunci când iese din sat, când e în drum spre Socola, eroul este tot timpul într-un mediu în care raporturile interindividuale se află sub semnul spiritual al comunităţii. Schimburile acestea afective străbat dincolo de familie, ele nu se limitează la membrii familiei, ci cuprind întreaga comunitate:

> Şi, Doamne, frumos era pe atunci, căci şi părinţii şi fraţii şi surorile îmi erau sănătoşi, şi casa ni era îndestulată, şi copiii şi copilele megieşilor erau de-a pururea în petrecere cu noi.

Comunitatea sătească tradiţională este un mediu de intensă căldură afectivă. Aici vârstele se amestecă şi întregul spaţiu este accesibil fiecăruia. Spaţiul intim, adică acel spaţiu complet separat de spaţiul public şi de spaţiul comunitar, aproape că nu există.

Ambianţa familială – casa, părinţii, fraţii – constituie, de fapt, spaţiul estetic al naraţiunii. La Creangă, familia nu este cea în componenţa căreia bărbatul apare ca păstrătorul tradiţiei şi conducătorul necontestat al ei. Stabilitatea familiei stă în structura ei afectivă şi în economia schimburilor afective pe care mama, Smaranda, a ştiut să le introducă, să le întreţină şi să le intensifice. Marea forţă a mamei vine din sensibilitatea pe care o aduce în raporturile sale cu copilul. Copilul, la rândul lui, este centrul afectiv al familiei, în jurul lui se structurează celelalte raporturi afective.

„Vatra" este spaţiul privilegiat, în care se desfăşoară primele experienţe, cele care nu se uită niciodată. Universul acesta domestic este caracterizat de aceeaşi mişcare continuă, ca şi spaţiul extern, al Humuleştiului. Nimic nu este static: mama toarce, ţese, coace, face tot felul de „minunăţii", îşi îngrijeşte şi îşi îndrumă copiii, îi ceartă, îi mângâie; tatăl merge în pădure la Dumesnicu, vine seara acasă târziu, intră în dispută cu Smaranda în privinţa „şcolirii" lui Nică, merge la târg să vândă sumane, se joacă cu copiii; copiii sunt într-o continuă „foşgăială": merg la şcoală, se „zbenguie" mult, se scaldă în Ozana „cea frumos curgătoare", întemeiază şezători, torc alături de cei mari, dar mai ales fac tot soiul de ghiduşii.

Principalele caracteristici ale unui atare univers sunt, aşadar, [teatralitatea], [implicarea], realizate prin diverse procedee gestuale (mimetice) şi de vizualizare.

[4] A se vedea citatul reprodus mai sus.

BDD-A6510 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:39:23 UTC)

Bibliografie (selectivă):

Ion Creangă, *Opere*, ediţie îngrijită, prefaţă şi glosar de George Călinescu, E.S.P.L.A., Bucureşti, 1953
Cornea, Paul, *Itinerar printre clasici*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1984
Diaconu, Mircea A., *Ion Creangă. Nonconformism şi gratuitate*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002
Moţ, Mircea, *Ion Creangă sau pactul cu cititorul*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2004
Petrescu, Liviu, *Romanul condiţiei umane*. Studiu critic, Editura Minerva, Bucureşti, 1979
Regman, Cornel, *Ion Creangă. O biografie a operei*, Editura Demiurg, Bucureşti, 1995

BDD-A6510 © 2014 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:39:23 UTC)